

17 lutego² dzisiaj – jakiej wolności poszukiwać³

**Today, on February 17th
– what freedom should we seek**

Wolność – to słowo potężne i magiczne. Porywa serca, opanowuje umysły i prowadzi narody do zrywu. To słowo rewolucyjne *par excellence*. Wszystkie wielkie rewolucje w historii ludzkości rozpoczynały się w imię wolności. Przez wielu wolność stanowi wartość większą niż życie: „podąża w poszukiwaniu wolności” – mówi Wergiliusz, myśląc o Dantem – „o czym wie ten, który życie za nią oddaje”. Pojęcie to, może jak żadne inne, wzbudza także strach. Pan boi się wolności sługi,

¹ Ks. prof. Paolo Ricca jest emerytowanym profesorem Katedry Historii Kościoła i Ekumenii w Fakultecie Teologicznym Waldensów w Rzymie, a także emerytowanym wykładowcą Papieskiego Instytutu Liturgicznego Świętego Anzelmia w Rzymie oraz Instytutu Studiów Ekumenicznych św. Bernarda w Wenecji.

² 17 lutego to ważna data dla waldensów, ale i dla wszystkich ewangelików, mniejszości religijnych, językowych i etnicznych obecnych we Włoszech. Właśnie 17 lutego 1848 roku waldensi otrzymali prawa obywatelskie (jeszcze nie religijne), które były im, jako protestantom, odmawiane od ponad sześciu wieków. Od tego dnia waldensi, a kilka tygodni później także Żydzi, przestali być obywatelami (wówczas jeszcze – poddanymi) drugiej kategorii i zaczęli być traktowani jak wszyscy inni. Mniejszość (protestancka) po wiekach prześladowań i dyskryminacji otrzymała takie same prawa jak większość (katolicka). Każdego roku we wszystkich kościołach waldensi upamiętniają 17 lutego i obchodzą ten dzień (dzisiaj również w towarzystwie ekumenicznych katolików) jako Święto Wolności (przyp. tłum.).

³ Tłumaczenie na język polski Tatiana Nowak.

mężczyzna boi się wolności kobiety, mąż – wolności żony, rodzic – wolności dzieci, generałowie boją się wolności żołnierzy, biskup boi się wolności księdza, ksiądz – wolności świeckich, rząd boi się wolności opozycji i tak dalej. Wolność innego zawsze budzi pewien niepokój. Wolność zatem to pojęcie magiczne, potężne, kochane i wzbudzające strach, ale i tajemnicze jak niewiele innych. Z jednej strony – absolutna konieczność, bez której człowiek niezależnie od tego, w jakiej epoce żyje, niezależnie od przynależności kulturowej, rasy, pozycji społecznej, wyznawanej religii albo bez religii – nie może i nie chce się obejść, jakby wolność była przyczyną samego życia. „Dla mocy jednego słowa zaczynam moje życie. Urodziłem się, aby cię poznać, aby wymówić twoje imię: Wolność” – pisze poeta francuski Paul Eluard we wspaniałym poemacie zatytułowanym właśnie *Liberté*:

To prawda, że „wolności się nie je”, jak mi powiedział (i na tym rozmowa się zakończyła) pewien prosty, starszy człowiek, któremu usiłowałem zilustrować nieporównywalną wartość wolności. Miał słuszość; chleb jest przed wolnością i żadna wolność nie może chleba zastąpić. Także w „Ojczy nasz” prośba o chleb („Naszego chleba powszedniego daj nam dzisiaj”, Mt 6,11) znajduje się przed życzeniem wolności „ale zachowaj od złego” lub „zła” (Mt 6,13). Prawdą jest jednak, że nie tylko chlebem żyje człowiek i tak, jak żadna wolność nie zastąpi chleba, tak też żaden chleb nie może zastąpić wolności. Jedno i drugie jest konieczne, a nawet niezbędne do życia, ponieważ i dążenie do wolności, i głód chleba są tymi ludzkimi potrzebami, które nie dają się niczym zagłuszyć. Ale właśnie tutaj kryje się tajemnica. Jak to jest, że wolność – będąca samym źródłem bytu, warunkiem i powodem życia – tak łatwo ulega degeneracji i staje się zbędna, względna, albo jest nonszalancko porzucona? Czy można się jej wyrzec, wyprzeć czy odrzucić jako zbyt wielki ciężar? Wolność oznacza jednocześnie odpowiedzialność a nie wszyscy są w stanie przyjąć na siebie jej ciężar. Są tacy, którzy wolą nie być wolni, aby się tym ciężarem nie obarczać. Nasz stosunek do wolności jest więc ambiwalentny. Z jednej strony pragniemy jej ze wszystkich sił

i powołujemy się na nią, z drugiej zaś, kiedy już ją posiadamy – z łatwością ją nadużywamy albo nawet odrzucamy. Praktykowanie wolności, jak się wydaje, jest trudniejsze niż sen o niej. Oczywiście wolność nie jest dana raz na zawsze. Codziennie trzeba odkrywać, co znaczy „być wolnym”, codziennie też należy się w wolności ćwiczyć.

17 lutego 1848 roku to data, kiedy waldensi, maleńka mniejszość ewangelicka ocalała z trwających przez wieki prześladowań i wszelkiego rodzaju represji, jakie wobec nich stosowało katolickie państwo Sabaudów, otrzymali pewne wolności obywatelskie (jeszcze nie wolność religijną, bo ta przyznana została dopiero sto lat później, 1 1948 r. wraz z Konstytucją Republikańską). Dziś jest to ważny dzień w kalendarzu każdego Włocha. Na pytanie postawione w tytule „17 lutego dzisiaj: jakiej wolności poszukiwać?” odpowiedziałbym tak: Należy poszukiwać wszelkich wolności negowanych, naruszanych, deptanych, zagrożonych choćby w minimalnym stopniu, wolności kontrolowanych, ograniczanych, a wreszcie całkowicie odbieranych. Należy poszukiwać wolności w najmniejszym fragmencie ludzkiej egzystencji, indywidualnej czy zbiorowej, politycznej, społecznej, kulturalnej, religijnej. Nie można się ograniczać do reżymów mniej lub bardziej teokratycznych, autorytarnych czy jawnych dyktatur, ale wolności poszukiwać trzeba także w demokracjach, ponieważ tam również mogą być zagrożone. Należy poszukiwać tych wolności, których trzeba bronić, oraz tych, których się nie przyznaje, choć powinny być ustanowione i gwarantowane.

Nie powiedzieliśmy jeszcze o wielkim obszarze wolności pochodzących nie od człowieka, lecz od Boga. „Pan natomiast oznacza Ducha, a gdzie jest Duch Pana, tam wolność” (2 Kor 3,17). Darowane przez Boga wolności najpełniej manifestują się w wolności miłości. Kiedy się kocha jest się w najwyższym stopniu wolnym.

17 lutego 2019 – jakich wolności poszukiwać? Odpowiedź: tych wszystkich, których jeszcze nie mamy.

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LXII

Zeszyt 2

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2020

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Sławik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr hab. Jerzy Sojka, prof. ChAT – sekretarz redakcji

MIĘDZYNARODOWA RADA NAUKOWA

JE metropolita prof. dr hab. Sawa (Michał Hrycuniak), ChAT

bp prof. dr hab. Wiktor Wysoczański, ChAT

abp prof. dr hab. Jerzy Pańkowski, ChAT

prof. dr hab. Atanoli Aleksiejew, Państwowy Uniwersytet w Petersburgu

prof. dr Marcello Garzaniti, Uniwersytet we Florencji

prof. dr hab. Michael Meyer-Blanck, Uniwersytet w Bonn

prof. dr hab. Antoni Mironowicz, Uniwersytet w Białymstoku

prof. dr hab. Wiesław Przyczyna, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

prof. dr hab. Tadeusz Stegner, Uniwersytet Gdański

prof. dr Urs von Arx, Uniwersytet w Bernie

prof. dr hab. Piotr Wilczek, Uniwersytet Warszawski

Redakcja językowa – Kalina Wojciechowska

Skład komputerowy – Jerzy Sojka

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Broniewskiego 48, 01-771 Warszawa, tel. +48 22 635-68-55

Objętość ark. wyd.: 14,5

Druk: druk-24h.com.pl

ul. Zwycięstwa 10, 15-703 Białystok

SPIS TREŚCI

Od Redakcji 325

ULRYK ZWINGLI W 500. ROCZNICĘ ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI W ZURYCHU

Wprowadzenie (RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI)..... 327

ARTYKUŁY

RAJMUND PIETKIEWICZ, *Ulrich Zwingli jako biblista* 331

PIOTR JASKÓŁA, *Chrzest w teologii Ulryka Zwingliego* 417

JERZY SOJKA, *Luter i Zwingli – konkurencyjne reformacyjne interpretacje
Wieczery Pańskiej* 436

RAFAŁ MARCIN LESZCZYŃSKI, *Ulryk Zwingli a filozofia* 463

MARCIN HINTZ, *Myśl etyczna Ulryka Zwingliego* 491

ANDRZEJ POLASZEK, MARIA POLASZEK, *Luter, Zwingli, Kalwin.
Trzy spojrzenia na Słowo i muzykę w Kościele
w kontekście kultury muzycznej XVI w.* 507

MATERIAŁY

STANISŁAW OBIREK, *Kulturowe i religijne uwarunkowania polemiki Piotra
Skargi (1536–1612) z myślą Ulricha Zwingliego (1484–1531)* 529

ARTYKUŁY

АЛЕКСАНДР ИГОРЕВИЧ ГРИЩЕНКО, *Язык «Забелинской подборки» –
неизвестного памятника восточнославянского христианского
гебраизма на землях Речи Посполитой* 547

СЕРГЕЙ ШУМИЛО, *Странничество Пауся Величковского по Украине
и Молдо-Валахии в 1740-е годы* 591

НАДЕЖДА МОРОЗОВА, *«Родословие иноческого пострижения» Стефана
Фролова и «Алфавит духовный» Василия Золотова*..... 613

ИРИНА САШКО, *Богословское осмысление красоты в лекциях
об искусстве Митрополита Антония Сурожского (Блума)* 647

MATEUSZ JELINEK, *Prawo Boże potępia, pomaga czy nie istnieje? Znaczenie
Prawa dla Lutra, Zwingliego i Tillicha* 663

RENATA ERNST-MILERSKA, *Idea kształcenia dialogicznego w kontekście
memorandów Kościoła Ewangelickiego w Niemczech* 685

MATERIAŁY

PAOLO RICCA, *Kościół według Lutra* 699

PAOLO RICCA, *Jak oddać Marii jej prawdziwe miejsce w inteligencji wiary
i modlitwie Kościoła. Postulaty protestanta* 713

PAOLO RICCA, *17 lutego dzisiaj – jakiej wolności poszukiwać* 725

PAOLO RICCA, *Będziesz miłował przybysza jak siebie samego
(Kpł 19,34)* 729

Wykaz autorów 737

Contents

Editorial..... 325

ULRICH ZWINGLI ON THE 500TH ANNIVERSARY OF BEGINNING HIS ACTIVITY IN ZÜRICH

INTRODUCTION (RAFAL MARCIN LESZCZYŃSKI) 327

ARTICLES

RAJMUND PIETKIEWICZ, *Ulrich Zwingli as a Biblical Scholar* 331

PIOTR JASKÓŁA, *Baptism in Ulrich Zwingli's Theology* 417

JERZY SOJKA, *Luther and Zwingli – Competitive Reformatory Interpretations
of the Lord's Supper* 436

RAFAL MARCIN LESZCZYŃSKI, *Ulrich Zwingli and Philosophy* 463

MARCIN HINTZ, *Ethical Thought of Ulrich Zwingli* 491

ANDRZEJ POLASZEK, MARIA POLASZEK, *Luther, Zwingli, Calvin. Three
Viewpoints on the Word and Music in Church in the Context of 16th
Century Musical Culture* 507

MATERIALS

STANISŁAW OBIREK, *Cultural and Religious Context of Piotr Skarga's
Polemics (1536–1612) Against the Thinking of Ulrich Zwingli
(1484–1531)* 529

ARTICLES

ALEXANDER I. GRISHCHENKO, *The Language of Zabelin's Set, the Unknown
Monument of the East Slavonic Christian Hebraism in the Polish-Lithu-
anian Commonwealth Area* 547

SERGEY SHUMYLO, *The Wanderings of Paisius Velychkovsky in Ukraine and
Moldova-Wallachia in the 1740s*..... 591

NADEŽDA MOROZOVA, “Genealogy of Tonsuring in a Monk” by Stefan Fro-
lov and “Spiritual Alphabet” by Vasily Zolotov..... 613

IRINA SAŠKO, *Theological Reflection on Beauty Metropolitan Anthony of So-
urozh's (Bloom) Art Lectures*..... 647

MATEUSZ JELINEK, *Does God's Law Condemn, Help or Not Exist? The Meaning of the Law for Luther, Zwingli and Tillich*..... 663

RENATA ERNST-MILERSKA, *The Idea of Dialogical Education in the Context of Memoranda of the Evangelical Church in Germany* 685

MATERIALS

PAOLO RICCA, *Church According to Luther* 699

PAOLO RICCA, *How to Give Mary Her True Place in the Intelligence of Faith and Prayer of the Church. Protestant Postulates* 713

PAOLO RICCA, *Today, on February 17th - what freedom should we seek*..... 725

PAOLO RICCA, *You Shall Love the Alien as Yourself (Lev 19,34)* 729

List of authors 737